

Ніна Міляновська

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

**Навчальний посібник
для 5 класу
закладів загальної середньої освіти
Частина 1**

- теоретичний матеріал
- зошит для учня

**Схвалено для використання в освітньому процесі
експертною комісією з літератури (української та зарубіжної)**

**Тернопіль
Астон
2022**

УДК 821 (100)(076.3)
М 60

Апробовано в пілотних школах

Схвалено для використання в освітньому процесі
[рішення експертної комісії з літератури (української та зарубіжної)
від 26 серпня 2021 року (протокол № 6)], № 3.0369-2021,
від 18 листопада 2021 року (протокол № 10)], № 3.0552-2021
у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам

Мілянська Н. Р.

М60 Зарубіжна література : навчальний посібник для 5 класу
закладів загальної середньої освіти. Частина 1. — Тер-
нопіль : Астон, 2022. — 144 с. : іл.

ISBN 978-966-308-833-4

Посібник підготовлено відповідно до модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Турянця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). Змістове наповнення посібника-зошита враховує вікові особливості учнівства та сприятиме досягненню очікуваних результатів навчання, передбачених модельною програмою.

УДК 821 (100)(076.3)

ISBN 978-966-308-833-4

© Мілянська Н. Р., 2022
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2022

ЗМІСТ

Передмова	4
РОЛЬ КНИЖКИ У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ	
«Зарубіжна література» — новий навчальний предмет	6
Читання в цифрову добу	7
ФОЛЬКЛОР	9
СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК	
Теорія літератури. Сюжет. Мандрівний сюжет	12
РІЗНОВИДИ НАРОДНИХ КАЗОК	14
Казки про тварин	14
Чарівні казки	15
Побутові казки	16
Давньоіндійська збірка казок «Панчатантра»	21
Фарбований шакал	22
Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик	26
Момотаро, або Хлопчик-персик (твір за вибором)	31
Пензлик Маляна	34
Червоний ліхтарик (твір за вибором)	41
Збірка арабських казок «Тисяча і одна ніч»	42
Подорожі Синдбада-мореплавця (перша подорож)	44
Якоб та Вільгельм Грімм	53
Пані Метелиця	55
ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ СВІТУ	
Ганс Крістіан Андерсен	64
Снігова королева	66
Теорія літератури. Тема та ідея твору	84
Оскар Вайлд	88
Хлопчик-Зірка	89
Роальд Дал	106
Чарлі і шоколадна фабрика	108
Астрід Ліндгрен Пеппі Довгапанчоха (твір за вибором)	143

ПЕРЕДМОВА

Посібник-зошит «Зарубіжна література. 5 клас» укладено відповідно до модельної навчальної програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Турянця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

До посібника-зошита увійшов передбачений програмою теоретичний матеріал, а також тексти літературних творів, які супроводжуються статтями про життя і творчість авторів. Посібник-зошит також містить рубрики:

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

У них викладено матеріал з теорії літератури в обсязі, передбаченому навчальною програмою для 5 класу, а також запропоновано цікаву додаткову інформацію.

До кожного твору подано запитання й завдання, які передбачають закріплення і повторення вивченого матеріалу, стимулюють інтелектуальну та творчу діяльність учнів і розвивають їхнє мовлення та уяву. Запитання і завдання зазвичай розподілені за підрозділами:

- *Готуємося до роботи з текстами*
- *Працюємо над змістом твору*
- *Міркуємо самостійно*
- *Узагальнюємо та підсумовуємо*
- *Пов'язуємо новий матеріал із вивченим раніше*
- *Застосовуємо теоретичні поняття*

Окремо виділено запитання та завдання під рубриками:

Що спитав у нас Згадайко? для повторення вивченого

Завдання від Фантазерчика для розвитку уяви і фантазії

Потіште Знаюсю своїми знаннями! для контролю знань

У посібнику-зошиті використано ілюстрації до літературних творів, виконані у різних мистецьких стилях і техніках. Таке представлення допоможе п'ятикласникам і п'ятикласницям розширити кругозір в образотворчому мистецтві, ознайомитися з роботами художників і художниць з різних куточків світу та з різних історичних епох.

Роль книжки в III тисячолітті

Усі ми з раннього дитинства знаємо, що таке книжка. Нам подобалося гортати її яскраві сторінки, розглядати ілюстрації та вдивлятися в дивні чорні позначки — літери. Нас зачаровували події, а також герої та героїні, про яких читали нам дорослі. І ми хотіли якнайшвидше навчитися складати букви у слова і читати!

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте, якою була ваша перша дитяча книжечка.
2. Поміркуйте, для чого нам усім потрібне читання.
3. Назвіть ситуації, у яких сучасній людині стає у пригоді вміння читати.
4. Доведіть, що вміння читати вкрай потрібне для навчання.

У світі існує величезна кількість книжок найрізноманітнішої тематики. Щодня ви читаєте переважно навчальні книги, зокрема підручники, посібники, довідники й енциклопедії, тобто навчальну та довідкову літературу.

Слово література походить від латинського *litteratura* і означає буквене письмо (*littera* — буква).

У широкому розумінні літературою називають сукупність писаних і друкованих творів, які містять інформацію з різних сфер людської діяльності та мають суспільне значення.

Також ви багато читаєте **художніх творів** (казок, оповідань, легенд, байок, поезій тощо), тобто **художню літературу**. Художня література відрізняється від наукової, довідкової, навчальної чи іншої нехудожньої літератури тим, що належить до **словесного виду мистецтва і неможлива без творчості**.

У художній літературі письменники і письменниці послуговуються **фантазією**, описують **уявні** події та часто створюють вигадані світи. Інші види літератури опираються лише на реальні факти.

Запитання від Фантазерчика

1. Чому в *науковій літературі* (наприклад, на медичну чи будівельну тематику) не можна вигадувати якісь факти?
2. Уявіть, що могло б статися, якби ми вигадували наукові факти і дослідження.
3. Чому поширення фейкових новин є злочином?
4. А як *вигадка* і *фантазія* допомагає письменникам і письменницям у створенні *художньої літератури*?
5. У чому відмінність між фантазуванням і обманом?

І художня, і нехудожня література дарують найрізноманітніші знання, збагачують словниковий запас, розвивають уяву і пам'ять. Однак художня література виховує в нас співчутливість, розуміння вчинків інших людей, допомагає стати кращими.

Художні твори надзвичайно важливі як у житті кожної людини, так і в історії світової культури. В них відобразився розвиток цивілізації, традиції різних народів. У художніх текстах автори й авторки висловлюють чимало глибоких і повчальних думок, цікавих ідей і незвичайних поглядів на світ, людину і життя.

У художніх книжках ми знаходимо відповіді, як треба чинити у складних ситуаціях, як ставитися до певних життєвих обставин і як навчитися будувати стосунки з іншими людьми.

«Зарубіжна література» — новий навчальний предмет

Цьогоріч ви починаєте вивчати новий предмет «Зарубіжна література». На уроках української літератури ви ознайомитеся з творами українських письменників і письменниць. На уроках зарубіжної літератури читатимете твори авторів і авторок, які жили чи живуть за межами нашої країни і представляють культуру інших народів.

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте художні твори, які ви вивчали на уроках літературного читання.
2. Про що розповідалося в цих творах?

Зарубіжна література включає в себе сукупність художніх текстів, створених *різними* мовами у *різних* країнах представниками *різних* націй у *різні* історичні періоди (від початку людської цивілізації до наших днів).

І зарубіжна, і українська література входять до скарбниці світової літератури.

Читання в цифрову добу

Як вам відомо з уроків інформатики, у світі існує величезна кількість способів зберігання інформації: різьблення на корі дерева і камені, тиснення на воскових та глиняних дощечках, письмо на папірусі, намагнічення стрічки або комп'ютерного диску тощо.

Сучасний світ користується переважно паперовими й електронними носіями інформації. Так само зарубіжну літературу ми з вами вивчатимемо з *паперових* та *електронних носіїв*.

ПЕРЕВАГИ ПАПЕРОВИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ КНИЖОК

! ? ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Доведіть, що без читання ви не можете прожити жодного дня.
2. Про що ви любите читати найбільше?
3. Порівняйте особливості *художньої* і *навчальної (або наукової)* літератури.
4. Доведіть, що *художня література* збагачує нас знаннями, розвиває уяву. Назвіть свої улюблені *художні твори*.
5. Прокоментуйте переваги паперових та електронних книжок і додайте свої міркування.

Завдання від Фантазерчика.

Вчимося користуватися бібліотекою самостійно

1. Уявіть, що ви прийшли у бібліотеку. Поміркуйте, яку художню книжку ви хотіли б узяти прочитати.
2. Складіть у зошиті 5 речень з описом творів *художньої літератури*, які вам подобаються найбільше.
3. Об'єднайтеся в пари і придумайте діалог у бібліотеці з проханням знайти для вас потрібну книжку.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

З уроків *інформатики* ви знаєте, що величезна кількість інформації міститься в мережі Інтернет. Однак не вся ця інформація корисна.

Чимало сайтів небезпечні для вас і ваших рідних або мають образливий зміст.

Тому ви маєте знати, які інтернет-ресурси є перевіреними і надійними для використання.

Готуючись до уроків зарубіжної літератури, ви можете користуватися рекомендованими для учнів і учениць електронними ресурсами. На сайтах розміщені тексти художніх творів та цікава довідкова інформація з літератури. До рекомендованих електронних ресурсів, зокрема, належать:

AeLib БІБЛІОТЕКА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ОРИГІНАЛИ ТА ПЕРЕКЛАДИ

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА

Librarius

тисячі книжок завжди з тобою

ЧТИВО
електронна
бібліотека

УкрЛіД | Бібліотека
Української
Літератури

Повторіть зі Згадайком основні правила безпеки в інтернеті

1. Погодити з батьками або ж із рідними чи близькими графік і правила користування інтернетом.
2. Не розміщувати образливі дописи, нікому не шкодити.
3. Не розповсюджувати особисту інформацію (адресу, номер телефону, паролі).
4. Нікому не надсилати свої фотографії та фотографії рідних і друзів без їхньої згоди.
5. У будь-якій непевній ситуації звертатися за порадою до батьків і рідних.

Слово *фольклор* (folk-lore) походить з англійської мови і в перекладі означає *народна мудрість, народне знання*. Фольклор є видом народного (колективного) словесного мистецтва.

Як ви знаєте, фольклорні твори почали виникати у прадавні часи, коли писемність лише народжувалася. Тривалий час їх не записували, і вони створювалися та існували тільки в усній формі. Тому фольклор ще називають усною *народною* (або *колективною*) *творчістю*.

Лише з сімнадцятого століття учені-фольклористи різних країн почали цілеспрямовано збирати, записувати і досліджувати фольклор. Проте чимало фольклорних творів і досі зберігаються в пам'яті народу і передаються усно.

Фольклорні твори впродовж багатьох століть доволіно перероблялися і доповнювалися під час виконання, завдяки чому з'явилися найрізноманітніші сюжети та безліч їхніх варіантів.

ФОЛЬКЛОРНИЙ ТВИР

У фольклорних творах різних країн — у *піснях, легендах, казках* — є чимало спільних тем і образів. Це пояснюється тим, що для різних народів були однаково важливими теми дружби, гідності, щастя, кохання, здоров'я, багатства тощо.

Фольклору кожного народу притаманні *особливі риси, сюжети і герої/героїні*. Усе це зумовлено побутом народу, його історією, особливостями праці та території, де він проживає.

У фольклорних творах відобразилося буденне життя народу, його мрії, уявлення про добро та зло, втілює його багатотисячний досвід. Фольклор надзвичайно різноманітний. Він включає в себе великі жанри (пісні, думи, казки, легенди, балади, билини тощо) і малі жанри (анекдоти, прислів'я, приказки, загадки, примовки тощо).

Побут — повсякденне життя; сукупність традицій і звичаїв певного народу.

Особливу групу народної творчості становлять *малі дитячі жанри*. Твори цих жанрів фольклору виконують дорослі для дітей або ж самі діти. Серед них — *забавлянки, лічилки, віршики, скоромовки, страшилки, дражнилки, дитячі пісеньки*. Наприклад:

Піщці — поліно,	Дженні черевик згубила,	Тосі, тосі, тосі —
Корові — сіно,	Довго плакала, тужила.	Свині у горосі.
Трава — телятку,	А мірошник віднайшов	А хто буде виганяти —
Вода — ягнятку.	І на борошно змолів.	Дістане по носі.
(Дагестанська дитяча пісенька)	(Англійський дитячий віршик)	(Українська забавлянка)

Ішов Жан на місток,
У руці тримав ціпок,
Кучері в волоссі —
Бульбашка у носі!
(Французька дражнилка)

Біг заєць через міст —
Довгі вуха, куций хвіст.
А ти далі не тікай —
Рахувати починай:
Раз, два, три, чотири, п'ять —
Ти підеш шукать.

(Українська лічилка)

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Що означає слово *фольклор*?
2. Поясніть, які твори називають *народними*.
3. Розкажіть про фольклорні твори, з якими ви ознайомилися в початковій школі: *прислів'я, приказки, лічилки, загадки* тощо.
4. Назвіть *дитячі жанри фольклору*. Наведіть приклади з українського фольклору.
5. На прикладі відомих вам творів дитячих жанрів поясніть способи їх передавання «з уст в уста» та «збереження в народній пам'яті».
6. Опрацюйте і прокоментуйте таблицю «Фольклорний твір», у якій указано основні особливості *фольклору* (народної творчості)

Завдання від Фантазерчика.

Уявіть себе вченими, які досліджують фольклор

1. Фольклористи вважають, що *забавлянка* «Сорока-ворона» існує у фольклорі всіх слов'янських народів. Згадайте і запишіть у зошит той текст «Сороки-ворони», який знаєте ви.
2. З'ясуйте, чи в усіх учнів і учениць класу записаний однаковий текст забавлянки «Сорока-ворона».
3. Якщо в текстах забавлянки є відмінності, то чим їх можна пояснити?
4. На вашу думку, для дітей якого віку була створена ця забавлянка? Згадайте, які рухи супроводжують текст забавлянки «Сорока-ворона».
5. Від кого ви навчилися цієї забавлянки? А кого навчили ви?
6. Розкажіть, у яких ситуаціях і для чого діти використовують *лічилки*. Як справжні фольклористи / фольклористки, запишіть у зошит свою улюблену лічилку.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

В жартівливих висловах — *скоромовках* — спеціально добирають слова, що важко поєднуються за своєю вимовою. Вони легко сплутуються під час швидкого промовляння і цим викликають у нас сміх.

Англійські скоромовки

A black cat sat on a mat and ate a fat rat. What a black cat! (Чорний кіт сів на килимок і з'їв жирного щура. Який чудовий чорний кіт!)

If white chalk chalks on a black blackboard, will black chalk chalk on a white black board? (Якщо біла крейда крейдує по чорній дошці, то чи крейдуватиме чорна крейда на білій дошці?)

Німецькі скоромовки

Schwarze Schwäne schwammen stromabwärts Schweden entgegen. (Чорні лебеді плавали вниз за течією до Швеції.)

Fischers Fritz fischt frische Fische, Frische Fische fischt Fischers Fritz. (Рибалка Фріц ловить свіжу рибу, свіжу рибу ловить рибалка Фріц.)

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Поясніть особливості фольклорного жанру *скоромовка*.
2. Розкажіть, за якими правилами складені скоромовки.
3. Наведіть приклади *українських скоромовок*.
4. Запишіть текст своєї улюбленої скоромовки в зошит.
5. Спробуйте визначити *рекордсменів* і *рекордсменок класу* — хто зможе повторити скоромовку тричі і більше разів, не сплутавши слова.

СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК

Що спитав у нас Згадайко?

1. Згадайте свої улюблені *народні казки*. Про що в них розповідається?
2. Розкажіть про ваших улюблених героїв чи героїнь фольклорних казок.

Найулюбленішими народними творами дорослих і дітей здавна є *казки*. *Народна казка* (від слова «казати», «розказувати») — це фольклорний розповідний твір про вигадані події та пригоди.

Народні, або фольклорні, казки надзвичайно популярні в усьому світі і є одним із найдавніших жанрів усної народної творчості. В казках зображується протистояння добра і зла, правди і несправедливості.

Народні казки постійно переповідалися і переносились оповідачами та оповідачками із країни до країни, мандруючи таким чином світом.

Оповідачі та оповідачки нерідко пристосовували події, описані в чужоземних казках, до особливостей життя свого народу. Так в усній народній творчості різних країн з'явилося багато подібних *сюжетів*.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ. СЮЖЕТ. МАНДРІВНИЙ СЮЖЕТ

Сюжет — це подія або сукупність подій, які зображені у творі. Слово *сюжет* походить із французької мови — *sujet* — і в перекладі означає *тема, зміст*. Вивчаючи фольклорні та літературні твори різних народів, дослідники й дослідниці виявляють подібні або запозичені сюжети, які вони називають *мандрівними сюжетами*.

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

Зазвичай виокремлюють такі частини народної казки:
зачин, основна частина і кінцівка.

Народна казка		
зачин	основна частина	кінцівка

Зачином називають вступну частину казок, у якій вказано дійових осіб: «Жила собі вдова...»; «Були собі дід і баба...»; «Жили-були в тундрі два побратими — Сонце і Ворон...».

У зачинах часто йдеться про час і місце дії. Проте *час дії* в казці невизначений: «Жив собі *колись* зелений лис...» (Узбекистан); «*Колись давно*, ще в ті часи, коли бліх підковували дев'яносто дев'ятьма віками¹ заліза, а вони так стрибали, що спиною діставали неба, жили собі дід і баба, а дітей у них не було...» (Молдова).

В зачині зазвичай невизначеним залишається й *місце дії*, яке може вказуватися так: «за сімома морями...»; «*десь* на білому світі...»; «далеко-далеко, *там*, де сонце спати лягає...».

В *основній частині* народних казок описано події, що розвиваються швидко і напружено. Тут часто трапляються повтори епізодів.

Здебільшого ці повтори бувають *триразовими*.

Число *три* дуже поширене у фольклорі (три сестри, три роки, три битви). Крім того, нерідко трапляються числа, які діляться на три (шести- і дванадцятиголові змії, дев'ять скринь).

Кінцівки, тобто заключні частини, у казках надзвичайно різноманітні. Крім завершення оповіді, кінцівка може містити традиційні заключні

¹ Віко, або око — у давнину міра маси, приблизно 1200 грамів.

слова оповідача чи оповідачки: «З неба впало три яблука: одне — мені, друге — тому, хто казку розповідав, а третє — тому, хто слухав» (Азербайджан); «Щастя — тут, горе — там, солодких снів і вам, і нам» (Грузія); «Якби і ми з вами там були, солодко попоїли б і всмак попили» (Німеччина); «Цим і закінчилася казка. А якщо не віриш — плати талер¹» (Німеччина); «І я на тому весіллі був. А потім — сів на кобилу й розповів вам небилицю» (Молдова).

ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ НАРОДНИХ КАЗОК

Народні казки традиційно поділяють на три основні групи: *казки про тварин, чарівні та побутові*.

Історія виникнення *казок про тварин* сягає тих часів, коли наші пращури вірили, що звірі є богами і що люди ведуть свій родовід від якоїсь тварини. Ця віра відобразилася в давніх оповідах, у яких звірі поводитися, як люди: могли розмовляти, відчувати, думати, чинити добре або погано.

З плином часу віра в магичні можливості звірів втратилася. Відтоді давні оповіді почали сприйматися як повчальні оповідання, казки, у яких під виглядом звірів зображалися люди.

Герої і героїні казок про тварин *втілюють певні людські риси*: лисиця — хитрість, заєць — боягузтво, лев — пиху, осел — недоумкуватість, шакал — підступність, віл — працьовитість тощо.

¹ *Талер* — старовинна німецька срібна монета.

Проте не завжди одна й та сама тварина в різних народів наділена однаковими рисами. Наприклад, кіт у фольклорних творах одних країн може бути лінивим і дурним, а в інших — розумним і хитрим.

У казках певного народу діють характерні для тієї місцевості звірі. Наприклад, героями австралійських казок про тварин є крокодили і кенгуру; казок африканського континенту — леопарди і слони; казок народів Півночі — моржі та білі ведмеді. Проте поряд із тваринами дійовими особами таких казок можуть бути також люди і рослини.

У казках про звірів відобразили людські стосунки, тому ці казки зазвичай **повчальні**.

За допомогою образів звірів у казках народ висміює вади людської вдачі, застерігає від негідних учинків, показує, як не можна чинити зі своїми ближніми.

У цих фольклорних творах часто використовуються **пісеньки**: наприклад, в англійській казці «Трое поросят» («Не страшний нам сірий вовк...»); в українській казці «Колобок» («Я від баби втік...»). А висловлювання героїв і героїнь часто стають **прислів'ями** та **приказками**: «Найкраща дружба з тигром — привітатися здалеку і піти далі» («Удавано хворий тигр», туркменська казка); «Краще бути малим, та розумним, ніж великим, та дурним» («Пан та мураха», інгуська казка); «Ввічливість ще ніколи нікому не зашкодила» («Чемний кролик», мексиканська казка).

Ілюстрація до англійської народної казки про тварин «Трое поросят»

Чарівні казки виникли пізніше, ніж казки про тварин. Вчені вважають, що джерелом чарівних казок є давні оповіді, магичні обряди, вірування людей у силу надзвичайних істот та магичних предметів, які могли б допомогти людині у скруті. У чарівних казках знайшли втілен-

ня мрії про швидке долання великих відстаней, польоти, порятунок від загарбників, полегшення праці тощо.

Головні герої і героїні чарівних казок наділені найкращими рисами: сміливістю, працьовитістю, цілеспрямованістю, відданістю, вродою.

У казках традиційно перед ними ставиться надзвичайно важке завдання, виконати яке допомагають **чарівні помічники або помічниці**. Ними можуть бути чарівні істоти (фея, джин, лісовик, Об'їдайло, Обпивайло, Вернигора), звірі (орел, ведмідь, вовк, кінь).

Ілюстрація до арабської чарівної казки «Аладдін і чарівна лампа»

Також героям і героїням часто стають у пригоді **чарівні предмети** — чоботи-сороходи, шапка-невидимка, перстень-талісман, жива й мертва вода, чарівна паличка, лампа, пензлик та багато інших.

Ворогами героїв і героїнь чарівних казок можуть бути як люди (наприклад, мачуха та її злі дочки), так і фантастичні істоти (Змій, людоджер, джин, дев¹, вешапі², Кошій, Баба Яга).

Вони наділені найгіршими рисами: жорстокістю, жадібністю, заздрістю, підступністю.

У чарівних казках протистояння між добром і злом особливо гостре. Головні герої і героїні чарівних казок виконують важкі завдання і обов'язково перемагають у боротьбі з лихими силами. Наприкінці чарівної казки переможця чи переможницю чекає винагорода.

Побутові казки (або соціально-побутові) виникли пізніше, ніж інші групи казок, й, очевидно, походять від чарівних казок чи смішних оповідок.

¹ Дев у фольклорі іранських народів — злий дух, велетень із потворним обличчям та руками і ногами, вкритими шерстю.

² Вешапі у грузинському фольклорі — крилатий дракон.

На відміну від чарівних, у побутових казках немає фантастичних подій та чудесних перетворень. У побутових, як і в чарівних казках, герої і героїні перемагають своїх недоброзичливців. Проте втіленням ворожих сил зла в цих фольклорних творах є не фантастичні істоти, а люди: жадібний падишах, несправедливий суддя, жорстокий пан.

У побутових казках зображені *побут народу, його праця, гострі проблеми повсякденного життя*. У центрі уваги може бути несправедливий суд, вигідне одруження, тяжкі заробітки, погане ставлення пана до робітника чи робітниці, сімейні чвари тощо. У них нерідко зображується протистояння між членами родини, багатими і бідними, лінивими і роботящими, розумними і дурними.

Головні герої і героїні побутових казок — звичайні люди, які опинилися у скруті (кмітливий селянин, мудра жінка, працьовитий наймит). Зі складного становища вони виходять завдяки своїм особистим якостям, а не чарівній сторонній допомозі.

Ці казки звеличують працьовитість, щирість і кмітливість; засуджують несправедливе ставлення людини до людини і висміюють найгірші її вади: ледарство, пияцтво, сварливість, пліткарство, скупість, брехливість, злодійкуватість.

Саме побутові казки найглибше відображають життя народу, його національний характер, мову та гумор.

Ілюстрація до африканської побутової казки «Гарна дружина»

! ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Пов'язуємо новий матеріал із вивченням раніше

1. Поясніть, які твори ми називаємо **фольклорними казками**.
2. Згадайте, які **фольклорні казки** ви вивчали в початкових класах.

Застосовуємо теоретичні поняття

3. Назвіть **частини** фольклорної казки.
4. Про що йдеться у **зачині**, **основній частині** та **кінцівці** казки?

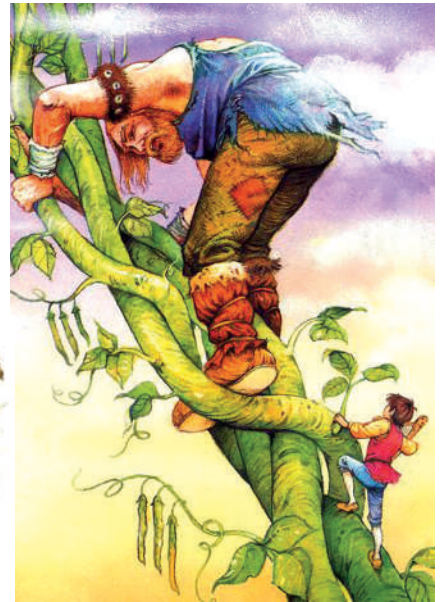

5. Назвіть **основні групи** фольклорних казок.
6. Назвіть особливості **казок про тварин**.
7. Розкажіть про особливості чарівних казок. Чому ця група казок отримала таку назву?
8. Які **чарівні предмети** стають у пригоді героям і героїням **чарівних казок**?
9. Із ким герої і героїні **чарівних казок** вступають у протиборство?
10. Назвіть відмінності між **чарівними** і **побутовими казками**.
11. Хто найчастіше буває героями **побутових казок**? Завдяки чому головний герой чи героїня долає труднощі, що виникли в його / її житті?

Міркуємо самотійно

12. Поясніть, чому в побутових казках немає **фантастики**.
13. Згадайте і наведіть приклади **казок про тварин, чарівних і побутових казок** з українського фольклору.
14. Перепишіть у зошит табличку, подану у статті «**Народні казки**». У відповідні колонки таблички впишіть назви відомих вам народних казок.
15. Визначте за малюнками, до яких груп належать проілюстровані казки. Відповідь обґрунтуйте, використовуючи максимальну кількість помічених ознак.
16. Запитання для допитливих: які саме казки проілюстровано?

ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ БІЛЬШЕ

Англійська народна казка «Розумна жінка» є прикладом **побутової казки**.

Скористайтеся посиланням <https://cutt.ly/jTNkzBn> або QR-кодом і прочитайте текст твору.

Знайдіть ознаки **побутової казки**. Дайте відповіді на запитання, розміщені після тексту.

**Потіште Знаюсю своїми знаннями.
Виберіть правильну відповідь у тестах**

1. Фольклор — це:

- а) народна творчість;
- б) творчість багатьох письменників;
- в) авторська творчість.

2. Фольклорні твори називають народними, тому що:

- а) їх читають у присутності великої кількості людей;
- б) їх переказують тільки народні артисти;
- в) вони є результатом творчості народу.

3. Слово «фольклор» означає:

- а) авторська мудрість;
- б) народна мудрість;
- в) літературна творчість.

4. Фольклорна казка — це:

- а) народний розповідний твір про реальні події;
- б) народний розповідний твір про вигадані події;
- в) музичний твір про реальні події.

5. Фольклорна (народна) казка створюється в

- а) усній формі;
- б) письмовій формі;
- в) друкованій формі.

6. Фольклорна казка складається із:

- а) зачину, казок про тварин і кінцівки;
- б) казок про тварин, чарівних казок і побутових казок;
- в) зачину, основної частини і кінцівки.

7. Основні групи народних казок:

- а) казка про птахів, казки про комах, казки про людей;
- б) казки про працю, казки про відпочинок, казки про навчання;
- в) казки про тварин, чарівні казки, побутові казки.

8. У казках про тварин:

- а) звірі наділені людськими рисами вдачі;
- б) люди наділені рисами вдачі тварин;
- в) досліджуються особливості догляду за свійськими тваринами.

9. У чарівних казках розповідається про:

- а) фантастичні події і чарівні перетворення;
- б) події, які відбулися насправді, в реальності;
- в) наукові дослідження чарівних предметів.

10. У побутових казках розповідається про:

- а) повсякденне життя народу і його традиції;
- б) чарівні перетворення героїв на звірів і рослини;
- в) життя звірів у дикій природі.

11. Герої побутових казок — це:

- а) чарівники, феї, дракони, велетні, гноми тощо;
- б) звичайні люди;
- в) звірі, птахи, комахи і риби.

12. Героям побутових казок стають у пригоді:

- а) чарівні предмети і чарівні помічники;
- б) надзвичайна сила, врода, магічні здібності;
- в) розум, працьовитість, кмітливість, весела вдача.

Вітаємо з чудовими знаннями!

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Візьміть участь у конкурсі учнівських збірок народних прислів'їв і приказок (або скоромовок і загадок). Запишіть їх і прочитайте в класі.
